

*Uroš Stanković, asistent
Pravnog fakulteta u Novom Sadu*

PRIROĐENJA SREMACA U REGISTRIMA MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH DELA SRBIJE ZA 1899. GODINU

Sažetak: *Iz finansijskih nedaća koje su ih zadesile u poslednjoj deceniji XIX veka mnogi žitelji Srema izlaze na kraj iseljavanjem iz Austro-Ugarske. Iseljenike je put često vodio u prostorno najbližu susednu zemlju, Kraljevinu Srbiju. Oni koji su uspeli da se snađu u novoj domovini želeli su da povezanost sa njom dobije i pravni izraz, odnosno da stupe u srpsko podanstvo (državljanstvo) putem prirođenja (naturalizacije). Kako je ova oblast skoro u potpunosti spadala u nadležnost Ministarstva unutrašnjih dela, u registrima tog ministarstva su beleženi svi podnesci na bilo koji način povezani sa prijemom u državljanstvo. Autorov cilj je da prikaže postupke prirođenja Sremaca zabeležene u registrima Ministarstva unutrašnjih dela za 1899. godinu i analizira njihovu usklađenost sa tadašnjim pozitivnim pravom.*

Ključne reči: *Srem, Sremci, prirođenje, naturalizacija, podanstvo, državljanstvo, registri, Ministarstvo unutrašnjih dela Srbije, 1899. godina.*

I

U poslednjoj deceniji XIX i početkom XX veka ekonomske prilike u tadašnjem Sremu su bile relativno nepovoljne. Sremsku županiju je, kao prirodna posledica ubrzane industrijalizacije, zahvatilo intenzivno ekonomsko raslojavanje među stanovništvom. Ovaj proces najviše je pogodio niži, ali nije mimoišao ni srednji sloj stanovništva, koji su brzo „gubili materijalnu osnovu svoje egzistencije“¹ Domaća industrija koja je bila nedovoljno

¹ L. Rakić, *Iseljavanje iz Vojvodine krajem XIX i početkom XX veka*, Zbornik za istoriju 23 (1981), Novi Sad 1981, str. 149.

razvijena i sporo se razvijala, najčešće nije mogla da ponudi Sremcima rešenje za novonastale ekonomske probleme. Neki od njih su izlaz iz ove neugodne situacije morali da potraže u iseljavanju iz Austro-Ugarske. Iz podataka Ugarske državne statistike vidimo da je, uprkos visokom prirodnom priraštaju, rast stanovništva Srema u međupopisnom periodu 1890–1900 (9,4%), neuporedivo manji u odnosu na prethodno međupopisno razdoblje, 1880-1890 (16,9%).² Prema podacima Hrvatske državne statistike (Sremska županija je bila deo Kraljevine Hrvatske i Slavonije), Srem je u periodu između 1899. i 1913. godine napustilo 15560 lica, pri čemu se broj iseljenika iz godine u godinu uvećavao.³ No kako je statistika beležila samo iseljenike bez dozvole, broj emigranata je svakako bio još veći i ne može se iskazati sasvim pouzdano.⁴ Ovakav, krajnje nepovoljan migratorni saldo, uočili su mnogi autori, a pre svega S. Ćurčić.⁵

Jedna od najčešćih destinacija emigranata je bila tada susedna država, Kraljevina Srbija. Neki od Sremaca u Srbiji su se zadržali samo privremeno, ali je bilo i onih koji su se u novoj postojbini trajno nastanili. Čvrsto se vezavši za novu domovinu, Sremci su želeli da vezi daju i normativni izraz. On se ogledao u sticanju srpskog podanstva naturalizacijom. Za gotovo kompletnu proceduru koja se odnosila na prijem novih podanika bilo je nadležno Ministarstvo unutrašnjih dela, zbog čega je sasvim logično da su sve predstave vezane za podanstvo beležene u registrima Ministarstva. Zabeleške su se javljale u vidu molbi za uverenje o budućem prirođenju, molbi za produženje važnosti tog uverenja ili pak molbi za naturalizaciju.

U registrima Ministarstva unutrašnjih dela za 1899. godinu zabeleženo je 7 „predmeta podanstva“ čiji su akteri Sremci.⁶ Možemo ih podeliti na

² N. Gaćeša, *Demografski razvitak Vojvodine od početka XVIII veka do 1981. godine* u: *Radovi iz agrarne istorije i demografije*, Novi Sad 1995, str. 532.

³ A. Radenić, *Položaj i borba seljaštva u Sremu od kraja XIX veka do 1914*, Beograd 1958, str. 143; V. Krestić, *Iz prošlosti Srema, Banata i Bačke*, Beograd 2003, str. 221.

⁴ Vidi Rakić, *nav. delo*, str. 152-153; Radenić, *nav. delo*, str. 143-144. Treba napomenuti da je situacija u drugim delovima današnje Vojvodine – Banatu i Bačkoj, bila još nepovoljnija. Između 1890. i 1900. Srem beleži značajan porast broja stanovnika (sa 347022 na 379617, odnosno 10,8%), za razliku od Bačke (sa 697023 na 744252, odnosno 6,8%), a pogotovo Banata (sa 610609 na 632308, tj. samo 3,6%). *Ungarisches Statistisches Jahrbuch 1901 und 1914*, navedeno prema: Gaćeša, *nav. delo*, str. 532. S. Kicošev i D. Rađević objašnjavaju ovakvu demografsku statistiku Srema upravo „izostankom veće migracije kod njegovog stanovništva“. S. Kicošev, D. Rađević, *Populacioni razvoj Srema*, *Zbornik Matice srpske za društvene nauke* 102 (1997), Novi Sad 1997, str. 184.

⁵ S. Ćurčić, *Promene broja i nacionalne strukture stanovnika u Sremu tokom XX veka*, *Zbornik radova Prirodno-matematičkog fakulteta* 3 (1973), Novi Sad 1973, str. 320.

⁶ Sasvim je moguće da „sremskih“ predmeta podanstva ima i više. Naime, od ukupno 271 predmeta podanstva iz 1899. godine u Arhivu Srbije je sačuvano svega 52 (dakle, jedva petina!). Registri i protokoli Ministarstva unutrašnjih dela samo ponekad navode iz

sačuvane i nesačuvane. Sačuvanih ima pet, i to su postupci za prirođenje Terezije Miler, svršene učenice Više ženske škole u Beogradu rođene u Čereviću, Rumljanina Dušana Jankovića, učitelja pevanja i muzike u kragujevačkoj gimnaziji „Miloš Veliki“, Miše Petrovića, kelnera iz Zemuna, svršenog bogoslova Mirka Stajića, čije nam je mesto rođenja nepoznato, i činovnika Železničke direkcije Koste Dimitrijevića, rodom iz Sremske Mitrovice.⁷ Nesačuvanih je dva i, mada nam je njihov tok nepoznat, sa sigurnošću znamo da su se odigrali. Izvori zahvaljujući kojima možemo da se upoznamo sa molbom za prirođenje koju je podneo Vojin Nenadović iz Šida su prva knjiga registra i druga knjiga protokola Ministarstva unutrašnjih dela. Pored registra i protokola, o naturalizaciji lekara zaječarske opštine, Zemunca Dušana Petrovića, nas obaveštavaju Srpske novine, u kojima je objavljena vest da je ovaj Sremac postao srpski podanik.⁸

II

Šesnaestogodišnji postupak prijema Terezije Miler u srpsko podanstvo počeo je 1883. godine. Tada je njena majka, diplomirana babica Franciska Miler zatražila uverenje da će biti naturalizovana zajedno sa troje maloletne dece. Molba nije sačuvana, ali o njenom postojanju govori uverenje u čijem uvodu tadašnji ministar unutrašnjih dela Milutin Garašanin navodi kako je Milerova zatražila da zajedno sa maloletnom decom Avramom, Maksimom i Terezijom bude primljena u srpsko podanstvo, a u izreci kaže da ne postoje nikakve prepreke za prirođenja kada molilja podnese uredan otpust iz sadašnjeg državljanstva.⁹ Treba napomenuti da

koje države potiče podnosilac podnesaka, a gotovo nikad mesto njegovog rođenja, pa se o tome moramo obavestiti posredno – uvidom u odluke o prirođenjima objavljivane u službenom listu, *Srpskim novinama*. Ipak, van domašaja našeg saznanja ostaju oni za koje znamo da su ugarski državljani a nisu prirođeni i među takvima bi se vrlo lako mogao naći još neki Sremac.

⁷ Arhiv Srbije, *Ministarstvo unutrašnjih dela – policajno odeljenje* (u daljem tekstu: *MUD-PO*) IV/191 (1899), *Postupak prirođenja Terezije Miler*; *MUD-PO* VII/91 (1900), *Registar MUD-PO* II/1899, del. br. 18723, *Postupak prirođenja Dušana Jankovića*; *MUD-PO* VIII/6 (1899), *Postupak prirođenja Miše Petrovića*; *MUD-PO* IX/84 (1899), *Postupak prirođenja Mirka Stajića*; *MUD-PO* IX/184 (1899), *Postupak prirođenja Koste Dimitrijevića*.

⁸ *Registar MUD-PO* I/1899, del. br. 10563, *Protokol MUD-PO* III/1899, del. br. 10563, *Molba Vojina Nenadovića za prirođenje*; *Registar MUD-PO* II/1899, del. br. 18758; *Protokol MUD-PO* VI/1899, del. br. 18758, *Molba Dušana Petrovića za prirođenje*; *Srpske novine*, br. 292 od 29. decembra 1899.

⁹ Arhiv Srbije, *MUD-PO* IV/191(1899), *Uverenje ministra unutrašnjih dela br. 8732 od 20. avgusta 1883.*

Franciska Miler nije imala aktivnu legitimaciju za podnošenje molbe. Naime, odredba člana 126 *Srpskog građanskog zakonika* (u daljem tekstu: SGZ, 1844) je izričito propisivala da maloletnu decu zastupa otac (u daljem tekstu ćemo videti da je on bio živ, primedba U. S). Za dodatno učvršćenje ovakvog stava predočićemo i član 6 SGZ, koji kaže da će se norme tog pravnog akta primenjivati i na strance koji sklapaju pravne poslove u Srbiji.¹⁰

Dobivši uverenje o budućem prirođenju, Milerova ga je prevela na nemački jezik, a zatim se radi dobijanja otpusta obratila Sremskoj županiji, sa sedištem u Vukovaru. Datum podnošenja molbe nije nam poznat (jer u izvorima ne postoji original, već samo overeni prevod na srpski jezik, primedba U. S), ali njena sadržina jeste. Franciska Miler požalila se Županiji da kao sirota, opterećena sitnom decom, nije mogla da ostane u mestu rođenja, jer tamo nije uspjela da nađe posao koji bi joj omogućio da izdržava sebe i potomstvo. Da bi obezbedila sredstva za izdržavanje bila je primorana da pređe u Srbiju, u Beograd, i potraži zaposlenje kao babica. „Službu“ je zaista i dobila, ali budući strankinja, ne za stalno. Zbog toga se obraća Županiji s molbom da poradi kod nadležne vlasti da joj na osnovu uverenja srpskog ministra unutrašnjih dela izda otpust iz ugarskog državljanstva, pošto bez njega ne može da postane srpska podanica. Moli da njen predmet bude što pre rešen, kako ona i deca kasnije ne bi pali na teret čerevičkoj opštini.

U odgovoru na molbu Županija je uputila molilju da u smislu člana 24 *Zakonskog članka L o sticanju i gubitku ugarskog državljanstva* (u daljem tekstu: Zakonski članak L, 1879) dokaže da je poslovno sposobna, da ne duguje ni državni ni opštinski porez i da se na teritoriji zemalja ugarske krune protiv nje ne vodi krivična istraga koja još nije okončana. Dobila je i objašnjenje kako će to učiniti - kao dokaz poslovne sposobnosti služioće uverenje nadležnog suda da je punoletna i ne stoji pod starateljstvom; potvrdu da nema neizmirena poreska dugovanja predstavljaće svedočanstvo opštinskog poglavarstva potkrepljeno rešenjem nadležnog poreskog ureda i, najzad, nepostojanje krivične istrage dokažće posebna „svjedodžba“ opštinskog poglavarstva. Još jedan segment molbe je nepotpun. Iz nje se vidi da molilja želi da se važnost otpusta proširi i na njenu maloletnu decu, te joj Županija napominje da u skladu sa tačkom 8 *Naredbe ugarske kraljevske vlade od 9. ja-*

¹⁰ U XIX veku državljanstvo je smatrano za ugovorni odnos između države i pojedinca, pa su se norme koje su regulisale njegovo sticanje i gubljenje nalazile u građanskim zakonima. Više o tome vidi: D. Milkov, *Upravno pravo II – upravna delatnost*, Novi Sad 2003, str. 283.

nuara 1881. godine priloži i krsne listove koji će potvrditi njihovo maletstvo, zato što punoletnici mogu samostalno da traže raskid podaničke veze.¹¹

Ne znamo kako se odvijao postupak prirođenja Terezije Miler između 1883. i 1889. godine, pošto u izvorima nema podataka o tome. Ali jedno je sigurno – njena majka nije uspjela da u skladu sa članom 4 *Uredbe o srpskom prirođenju i otpuštenu Srba iz njihovog otačastva* (u daljem tekstu: Visočajna uredba, 1844) pribavi i podnese otpust u roku od godinu dana od dobijanja uverenja o budućem prirođenju. Stoga je saglasno Visočajnoj uredbi (čl. 4) bila prinuđena da nakon 6 godina ponovo zamoli za uverenje. Ni na ovaj dokument ne nailazimo u izvorima, ali dokaz njegovog postojanja je dopis Uprave grada Beograda ministru unutrašnjih dela, u kome mu šalje molbu Franciske Miler i preporučuje da iz razloga navedenih u izveštaju Kvarta dorćolskog od 19. septembra 1889. godine (koga u predmetu takođe nema, primedba U. S) ispuni želju molilje. Sadržina molbe se ne spominje, ali izgleda da je Uprava prenela ministru kako Milerova želi prijem u srpsko podanstvo. Do takvog zaključka dovede nas dva pismena - prvo je naredba izvesnog Đ. P. Radovanovića, načelnika u Ministarstvu unutrašnjih dela, Upravi grada Beograda da molilji skrene pažnju kako ne može da bude naturalizovana bez otpusta iz sadašnjeg državljanstva, a drugo pismo Franciske Miler adresirano na ministra unutrašnjih dela, u kome tvrdi da je Uprava njen podnesak pogrešno okvalifikovala kao molbu za prirođenje bez prethodnog podnošenja otpusta umesto kao molbu za uverenje o budućoj naturalizaciji i moli da se ta greška ispravi.¹²

Uz molbu Franciska Miler je predala i uverenje o vladanju. Sud opštine varoši Beograda predstavio je Milerovu vlastima kao babicu dobrog vladanja i primernog ponašanja, koja neće pasti na teret državi i opštini.¹³ Ove informacije beogradskog suda molilji su u potpunosti omogućavali da dokaže svoje „imanije, stanje, zanimanje, kačestva i moralna svojstva“, što je od nje zahtevao član 3 Visočajne uredbe.

Po prijemu molbe tadašnji ministar unutrašnjih dela, radikalski pravak Kosta Taušanović, postupio je prema dogovoru koji je 1888. sklo-

¹¹ Arhiv Srbije, MUD-PO IV/191(1899), *Rešenje Sremske županije u Vukovaru No 10346 od 19. decembra 1884* (overeni prevod).

¹² Arhiv Srbije, MUD-PO IV/191 (1899), *Dopis Uprave grada Beograda ministru unutrašnjih dela br. 11541 od 2. oktobra 1889; Naredba načelnika Ministarstva unutrašnjih dela Đ. P. Radovanovića Upravi grada Beograda br. 14031 od 3. oktobra 1889; Pismo Franciske Miler ministru unutrašnjih dela od 7. oktobra 1889.*

¹³ Arhiv Srbije, MUD-PO IV/191 (1899), *Uverenje Suda opštine varoši Beograda br. 11870 od 19. septembra 1899.*

pljen između njega i Državnog saveta o proceduri izdavanja uverenja, pa je pre konačnog odgovora na pitanje treba li ispuniti želju molilje upitao Savet ima li on šta da „primeti protivu toga“.¹⁴ U dopisu Savetu datiranom desetog, a poslatom 12. oktobra, upoznaje ovu ustanovu da je Franciska Miler beogradska babica rodom iz Čerevića u Austro-Ugarskoj i podanica iste države tražila da joj se izda uverenje da će zajedno sa troje maloletne dece biti primljena u srpsko državljanstvo i kako prema mišljenju Uprave grada Beograda za prirođenje ne postoje nikakve smetnje. Predsednik Saveta Đorđe Cenić je 13. oktobra odgovorio ministru kako institucija na čijem se čelu nalazi nema nikakve primedbe u vezi sa izdavanjem traženog dokumenta. Sada je ministar nesmetano mogao da odluči o molbi. To se dogodilo 16. oktobra; Franciski Miler je predočeno da će zajedno sa decom biti prirođena kada podnese uredan otpust iz sadašnjeg podanstva, uz napomenu da uverenje traje godinu dana.¹⁵

Milerovoj ni ovog puta nije pošlo za rukom da dobije i podnese otpust u zakonskom roku. Iz tog razloga je 1897. godine po treći put morala da moli za uverenje o budućem prijemu u srpsko podanstvo. Obrazlažući ponovnu molbu, kaže kako od 1889. godine bezuspešno pokušava da dobije otpust. Smatra da njena nastojanja nisu urodila plodom zbog „tušte dece“. Ovaj put uverenje traži samo za sebe i maloletnu ćerku Tereziju, koja završava Višu žensku školu¹⁶ (najverovatnije zbog toga što su ostala deca u međuvremenu postala punoletna). Pored molbe, podnosi i poresku

¹⁴ Ministar unutrašnjih dela i Državni savet sporazumeli su se 1888. godine da se Savet kada su u pitanju vanredna prirođenja (ona gde molilac ne ispunjava uslov neprekidnog sedmogodišnjeg života u Srbiji, čl. 44 SGZ) izjašnjava već prilikom izdavanja uverenja o budućem prirođenju, a ne tek kod naturalizacije u užem smislu. Sporazum je bio iznuden situacijom nastalom zbog primene člana 2, stav 4 *Trgovinskog ugovora sa Austro-Ugarskom* (1881), kojim je bilo propisano da austrijski i ugarski državljani neće biti primani u srpsko državljanstvo dok ne podnesu otpust iz austrijskog ili ugarskog, a otpust nisu mogli da dobiju bez uverenja srpskih vlasti o budućoj naturalizaciji. Vidi Arhiv Srbije, *MUD-PO XXXVI/85* (1891), *Dopis Državnog saveta ministru unutrašnjih dela No 2350 od 5. septembra 1891*; G. Niketić, *Građanski zakonik Kraljevine Srbije*, Beograd 1909, str. 24-25.

¹⁵ Arhiv Srbije, *MUD-PO IV/191* (1899), *Dopis ministra unutrašnjih dela Državnom savetu No 14371 od 10. oktobra 1889*; *Dopis predsednika Državnog saveta ministru unutrašnjih dela No 2003 od 13. oktobra 1899*; *Uverenje ministra unutrašnjih dela No 14686 od 16. oktobra 1889*.

¹⁶ Viša ženska škola osnovana je 1863. godine, *Zakonom ustrojstva više ženske škole u Beogradu* (u daljem tekstu: Zakon) radi „obrazovanja ženske mladeži u znanjima višim, nego što se u osnovnim školama uči, a naročito poradi pripreme odraslih devojaka za učiteljke osnovnih škola ženskih“ (čl. 1 Zakona). Nakon osnivanja imala je tri razreda, koje su učenice morale da završe za jednu godinu (čl. 2 Zakona). Izmenom Zakona od 1866. broj razreda je najpre povećan na četiri, a *Zakonom o ustanovljenju petog razreda u višoj ženskoj školi* (1875) škola je dobila i peti.

knjižicu kao dokaz da uredno plaća porez. Ministar unutrašnjih dela Mika Kr. Đorđević¹⁷ imao je razumevanja za situaciju u kojoj se molilja našla i produžio važnost uverenja za još godinu dana.¹⁸

Sa dobijanjem otpusta, što je za njenu majku posle 16 godina uzaludnih pokušaja postalo utopija, Terezija Miler je imala više sreće. Dese-tog januara 1899. godine Okružno načelstvo u Velikom Mezeriću (Češka) je na zahtev Leopolda Milera, s boravištem u Beogradu, izdalo uverenje da je njegova ćerka Terezija otpuštena iz austrijskog podanstva kako bi mogla da pređe u srpsko. O tome je Milerova 27. januara pisanim putem izvestila ministra unutrašnjih dela Jevrema Andonovića¹⁹, ujedno ga moleći da bude prirodjena. Molbi je pridodala i overeni prevod otpusta.²⁰ Protivnost ovako podnete molbe zakonskim propisima vidljiva je već na prvi pogled. Samo njeno podnošenje uopšte nije bilo moguće, jer je molilja otpust dobila na osnovu uverenja o budućem prirođenju čiji je rok istekao 1898. godine. Osim toga, ministru je očigledno promakla nesposobnost Milerove da samostalno izjavi pravno relevantnu volju, jer se punoletstvo sticalo sa navršenom 21 godinom (čl. 37 SGZ), a ona je u tom trenutku imala svega osamnaest. Uz sve to, molilja nije podnela uverenje nadležnog suda pomoću koga je trebalo da da podatke o zanimanju, vladanju i imovnom stanju.

Bez obzira na nepotpunost podneska, ministar nije tražio njegovu dopunu niti iskoristio diskreciono pravo koje mu je davao član 1 *Raspisa o postupku prirođenja* (u daljem tekstu: Raspis, 1860) – da nadležnom okružnom načelstvu (u ovom slučaju Upravi grada Beograda) naredi da sasluša molilju o tome kada i kako je prešla u Srbiju (da li s urednom put-

¹⁷ Mihailo-Mika Kr. Đorđević (1850, Kragujevac – 1901, Pariz), pravnik i političar. Član Radikalne stranke od 1882. do 1895, kada je isključen zbog ulaska u vladu Nikole Hristića. Pripadao je oportunističkoj struji stranke (tzv. „dvorskim radikalima“), koja je zagovarala približavanje radikala Dvoru. Ministar pravde (1890-1891, 1894-1895), inostranih (1891-1892) i unutrašnjih dela (1896-1897). Poslanik Srbije u Parizu (1892-1893) i Bukureštu (1897-1899). Državni savetnik (1900).

¹⁸ Arhiv Srbije, MUD-PO IV/191 (1899), *Molba Franciske Miler za uverenje o budućem prirođenju od 28. aprila 1897; Uverenje ministra unutrašnjih dela br. 9981 od 28. maja 1897.*

¹⁹ Jevrem Andonović (1842, Jagodina – 1910, Beograd), pravnik i političar. Istaknuti član Liberalne stranke. Nakon rasepa u svojoj partiji (1894) predvodi njenu desnu struju, tzv. „nezavisne liberale“, pristalice tesne saradnje s Dvorom. Sudija Apelacionog (1881-1887) i Kasacionog suda (1890-1894), ministar pravde (1894) i unutrašnjih dela (1897-1899) i državni savetnik (1903). O Jevremu Andonoviću vidi: Odrednica *Andonović Jevrem* (L.J. Krkljuš), *Srpski biografski rečnik I*, Novi Sad 2004, str. 151-152.

²⁰ Arhiv Srbije, MUD-PO IV/191 (1899), *Molba Franciske Miler za prijem u srpsko podanstvo od 27. januara 1899; Prevod uverenja o otpustu Terezije Miler iz austrijskog državljanstva No 14139 od 10. januara 1899.*

nom ispravom ili bez nje), da li je od prelaska granice neprekidno boravila u zemlji, je li produžavala važnost pasoša svoje države i da li ga sada ima, ima li još punoletnih članova njene porodice koji žele da postanu prirođeni Srbi i proveri kakav je molilja „ustalac“ na poslu (drugim rečima, koliko je marljiva). Nema ni zahteva da se Uprava izjasni o podnetoj molbi (čl. 1 Raspisa).

Odluka o prirođenju Terezije Miler doneta je dva dana po prijemu njene molbe. Uverivši se da molilja ispunjava uslove za redovnu naturalizaciju, predviđene članom 44 SGZ – neprekidno živi u Srbiji više od 7 godina i podnela je otpust iz predašnjeg državljanstva, ministar odlučuje da se Milerova uvede u krug srpskih podanika. Nakon prirođenja novoprimiteljnu državljanku je čekalo polaganje zakletve na srpsko podanstvo (čl. 5 Visočajne uredbe). Ta svečanost odigrala se 9. februara, po postupku predviđenom članom 2 Raspisa – u prisustvu jednog od članova Uprave grada Beograda i katoličkog sveštenika Jonasa Goldmana (koji je overio tekst zakletve). Milerova je obećala da će stupajući u srpsko sažiteljstvo kao i svi rođeni Srbi biti verna srpskom kralju, savesno se pridržavati Ustava, zakona i uredbi, tačno snositi i plaćati danak, dajanija i sva ostala zemaljska bremena i dobrovoljno ispunjavati sve dužnosti svojstvene srpskom sažitelju. Zapažamo da u tekstu nedostaje obećanje podanice da će slušati zemaljske vlasti i pokoravati im se (čl. 5 Visočajne uredbe). U skladu sa članom 3 Raspisa Uprava je ministra unutrašnjih dela o položenoj zakletvi obavestila već 9. februara, a Terezija Miler primila je „građanski dekret“ (uverenje o državljanstvu, čl. 5 Visočajne uredbe) 21. februara.²¹

*
* *
*

Protivno više nego jasno formulisanoj normi Visočajne uredbe da stranci s prebivalištem u Srbiji molbe za prirođenje treba da podnose okružnim načelstvima mesta prebivališta, učitelj pevanja i muzike u krajevačkoj gimnaziji „Miloš Veliki“ Dušan Janković se radi dobijanja uverenja o budućoj naturalizaciji obratio neposredno ministru unutrašnjih dela. Tvrdi kako je iz svog mesta rođenja Rume u Austro-Ugarskoj pre osam godina prešao u Srbiju. Za uverenje moli zbog toga što namerava da

²¹ Arhiv Srbije, *MUD-PO IV/191* (1899), *Rešenje ministra unutrašnjih dela No 1929 od 29. januara 1899; Zakletva Terezije Miler na srpsko podanstvo od 9. februara 1899; Izveštaj Uprave grada Beograda ministru unutrašnjih dela No 3154 od 9. februara 1899; Revers o prijemu uverenja o državljanstvu od 21. februara 1899.*

ostane da živi u Srbiji. Tokom osam godina provedenih u ovoj zemlji izvršavao je sve građanske dužnosti. O njegovom vladanju i uredno izmirenim poreskim obavezama minstar može da se obavesti preko Načelstva Kragujevačkog okruga. Konstatuje da, pošto ima stalno zaposlenje kao učitelj pevanja i muzike u kragujevačkoj gimnaziji, neće nikom pasti na teret.²²

Jankovićeva molba u Ministarstvo je pristigla takođe 3. jula. Za razliku od postupka prirođenja Tereze Miler, ministar Andonović je ovog puta našao za shodno da sazna nešto više o moliocu, pa je sekretar Ministarstva po njegovom nalogu uputio Načelstvu Kragujevačkog okruga dopis koji je sadržao naredbu da se od Dušana Jankovića zatraži podnošenje dokaza o plaćenom porezu. Nalaže se i da Janković bude saslušan o svemu što traži Raspis, a nakon toga njegovo saslušanje pošalje Ministarstvu, uz mišljenje Načelstva da li treba izdati uverenje.²³

Pošto se molilac u tom trenutku nije nalazio u mestu prebivališta već u Šapcu, Kragujevačko načelstvo zamolilo je Načelstvo Podrinskog okruga da sasluša Jankovića u vezi sa dopisom ministra unutrašnjih dela od 3. jula, a potom pošalje zapisnik saslušanja u Kragujevac. Saslušanje je izvršeno 15. jula u Šapcu. Dušan Janković je kazao kako se iz poreske knjižice vidi da je platio porez, kako za ovu tako i sve prethodne godine. Ima 36 godina i nije oženjen. Podnosi uverenje o vladanju koje mu je izdala kragujevačka opština. Kao što vidimo, Podrinsko načelstvo nije u celosti odgovorilo na zahtev za ukazivanjem pravne pomoći; molilac nije saslušan o načinu na koji je prešao u Srbiju, stalnosti njegovog boravka u zemlji, putnoj ispravi, članovima porodice koji bi želeli da promene podanstvo i vrednoći. Zapisnik je upućen kragujevačkom načelstvu 16. jula, dan nakon saslušanja.²⁴

Prirodno je da ovakva sadržina primljenog zapisnika nije ni izbliza zadovoljila Kragujevačko načelstvo. Stoga je šabačkim kolegama 19. jula poslalo novi dopis, kojim obaveštava da nije dobilo priloge pomenute u moliočevom saslušanju i moli da oni budu poslani. Istovremeno traži da se Janković upita da li je u Srbiju prešao urednim pasošem svoje zemlje i svemu ostalom što se navodi u Raspisu. Podrinsko načelstvo po drugi put

²² Arhiv Srbije, MUD-PO VII/91 (1900), *Molba Dušana Jankovića za uverenje o budućem prirođenju od 3. jula 1898.*

²³ Arhiv Srbije, MUD-PO VII/91 (1900), *Dopis Ministarstva unutrašnjih dela Načelstvu Kragujevačkog okruga No 15102 od 3. jula 1898.*

²⁴ Arhiv Srbije, MUD-PO VII/91 (1900), *Dopis Načelstva Kragujevačkog okruga Načelstvu Podrinskog okruga No 11958 od 6. jula 1898; Saslušanje Dušana Jankovića u Načelstvu Podrinskog okruga od 15. jula 1898; Dopis Načelstva Podrinskog okruga Načelstvu Kragujevačkog okruga No 11368 od 16. jula 1898.*

je saslušalo Dušana Jankovića 27. jula, mnogo detaljnije nego 12 dana ranije. Na postavljena pitanja molilac je dao sledeće odgovore: u Srbiju je došao 1889. godine i u njoj stalno boravio, a u Austro-Ugarsku je za to vreme otišao svega nekoliko puta, i to tokom školskih raspusta; granicu je prešao validnim pasošem, čiju važnost nije produžio jer za tim nije imao potrebu; austrijsku putnu ispravu sada nema, pošto ju je bacio; od porodice ima majku i sestru, ali one neće da pređu u srpsko podanstvo; u Austro-Ugarskoj ima kuću vrednu 15000 dinara, ali je ona majčina, dok u novoj domovini nema ništa osim plate. Sem uverenja kragujevačke opštine o vladanju i poreske knjige, podnosi i uverenje direktora svoje gimnazije o ustalaštvu. Nasuprot prvom, drugo saslušanje je obuhvatalo sve elemente predviđene članom 1 Raspisa.²⁵

Izvršivši saslušanje, Podrinsko načelstvo poslalo je 27. jula zapisnik i propratnu dokumentaciju kragujevačkom, s napomenom da će uverenje o vrednoći molilac naknadno dobiti od direktora svoje gimnazije, kome je pisao tog dana. Sve dobijene akte Načelstvo Kragujevačkog okruga je 31. jula prosledilo ministru unutrašnjih dela zajedno sa beleškama o Jankovićevim ličnim podacima – uverenjima o vladanju i vrednoći. Sud opštine grada Kragujevca okarakterisao je vladanje Dušana Jankovića kao dobro i dodao da se molilac za dobrog smatra i u kragujevačkom građanstvu, ali nije dao informacije o njegovom imovnom stanju. Potvrdivši da je molilac njen zaposleni, kragujevačka gimnazija dala je ocenu njegovog vladanja identičnu onoj iz uverenja kragujevačkog suda. Razume se da je zbog ovakvih svojstava Janković dobio i pozitivnu preporuku Načelstva, koje je sugerisalo ministru da ispuni moliočevu želju. Ministar Andonović je poslušao sugestiju i 7. avgusta izdao Rumljaninu uverenje o budućem prirođenju.²⁶

Iako je Kraljevska kotarska oblast u Rumi dobila Jankovićev zahtev za otpustom iz ugarskog državljanstva 11. oktobra, povodom njega u narednih nekoliko meseci nije preduzela ništa. Njeno nečinjenje prinudilo je Rumljanina da 11. avgusta 1899. godine pisanom izjavom zamoli ministra unutrašnjih dela da mu ponovo izda uverenje o budućem prirođenju. Ponovnu molbu objasnio je nepostupanjem rumske kotarske oblasti, kojoj se u cilju dobijanja otpusta obratio još prošle godine. Đorđe Genčić, koji

²⁵ Arhiv Srbije, MUD-PO VII/91 (1900), *Dopis Načelstva Kragujevačkog okruga Načelstvu Podrinskog okruga br. 12430 od 19. jula 1898; Saslušanje Dušana Jankovića u Načelstvu Podrinskog okruga od 27. jula 1898.*

²⁶ Arhiv Srbije, MUD-PO VII/91 (1900), *Dopis Načelstva Podrinskog okruga Načelstvu Kragujevačkog okruga od 27. jula 1898; Dopis Načelstva Kragujevačkog okruga Ministru unutrašnjih dela br. 13061 od 31. jula 1898; Rešenje ministra unutrašnjih dela No 16793 od 7. avgusta 1898.*

je na mestu ministra nasledio Jevrema Andonovića 31. jula 1899, izašao je u susret moliocu i 13. avgusta produžio važnost uverenja izdatog prošle godine.²⁷

S ponovljenim zahtevom za raskid državlanske veze s Ugarskom Dušan Janković je imao više sreće. Kraljevska županijska oblast u Vukovaru je 10. septembra 1899. godine poslala njegov prošlogodišnji podnesak Odsjeku za unutrašnje poslove hrvatsko-slavonsko-dalmatinske vlade, koji ga je 7. januara 1900 otpustio iz podanstva. Time je Jankoviću otvoren put ka podnošenju molbe za prirođenje. On se potrudio da ovakav razvoj situacije brzo iskoristi, pa je 16. januara napisao molbu i zajedno s otpustom je uputio ministru unutrašnjih dela. Međutim, podneti otpust nije bio overen, pa je Ministarstvo unutrašnjih dela 17. januara obavestilo Načelstvo Kragujevačkog okruga da molioca upozori kako taj dokument treba da overi u austrougarskom konzulatu u Beogradu. Načelstvo je ovu primedbu predočilo Jankoviću 19. januara. Ne znamo tačan datum kada je molilac ispravio nedostatak svog podneska, ali se to u svakom slučaju moralo dogoditi pre 6. februara, jer je tada naturalizovan rešenjem zastupnika ministra unutrašnjih dela Andre Đorđevića. Čin zakletve na podanstvo obavio je 28. februara kragujevački protojerej Miloje Barjaktarović²⁸, o čemu je Načelstvo istog dana izvestilo ministra unutrašnjih dela. Uverenje o državljanstvu došlo je u Jankovićeve ruke 18. marta.²⁹

*
* *

²⁷ Arhiv Srbije, MUD-PO VII/91 (1900), *Molba Dušana Jankovića za uverenje o budućem prirođenju od 11. avgusta 1899; Rešenje ministra unutrašnjih dela br. 18723 od 13. avgusta 1899.*

²⁸ Protu Miloje Barjaktarović (1830, Jovanovac – 1903, Kragujevac), jedan od najistaknutijih radikala u kragujevačkom kraju. Predsednik mesnog i okružnog odbora Radikalne stranke u Kragujevcu i član njenog Glavnog odbora. Jedan od organizatora manifestacije „Crveno barjače“, kada je na zgradu kragujevačke topolivnice istaknuta crvena zastava sa natpisom „Samouprava“ (1876). Poslanik u velikim narodnim skupštinama 1877. i 1888, vanrednim skupštinskom sazivima za 1889. i 1890. i redovnom zasedanju 1893-1895. O protu Barjaktareviću vidi: Odrednica *Barjaktarović Miloje* (I. Komnenović), *Srpski biografski rečnik I*, Novi Sad 2004, str. 427.

²⁹ Arhiv Srbije, MUD-PO VII/91 (1900), *Odpust Dušana Jankovića iz ugarskog podanstva br. 58 od 7. siečnja 1900; Molba Dušana Jankovića za prirođenje od 16. januara 1900; Dopis Ministarstva unutrašnjih dela Načelstvu Kragujevačkog okruga od 17. januara 1900; Beleška o saopštenju primedbe Ministarstva unutrašnjih dela Dušanu Jankoviću od 19. januara 1900; Rešenje zastupnika ministra unutrašnjih dela br. 2433 od 6. februara 1900; Zakletva Dušana Jankovića na srpsko podanstvo od 28. februara 1900; Izveštaj Načelstva Kragujevačkog okruga ministru unutrašnjih dela br. 2848 od 28. februara 1900.*

Kelner beogradske kafane „Slavija“ Miša Petrović svoju molbu za uverenje o budućem prirođenju podneo je Upravi grada Beograda. Na početku molbe upoznaje upravu s ličnim podacima – rodom je iz Zemuna u Austro-Ugarskoj, austrougarski podanik, star 46 godina, oženjen i otac jednog deteta. Supruga se zove Efemija, a ćerka Vasilija; Vasilija je stara 17 godina. U Srbiju je prvi put došao 1876. godine, i to za stalno; u Austro-Ugarsku se više nije vraćao. Od dolaska u Srbiju radio je kao kelner i plaćao porez na prihod koji je ostvarivao od zarade. Prelazio je u Austro-Ugarsku s austrijskim pasošem do pre godinu dana, kada njegovih odlasci u tu državu prestaju. Putnu ispravu je izgubio, a novu nije izvadio. Name-rava i dalje da ostane u Srbiji, zbog čega uz molbu prilaže poresku knjižicu i uverenje opštinskog suda o vladanju i moli upravu da od nadležnog organa izdejstvuje izdavanje uverenja da će zajedno sa suprugom i ćerkom biti naturalizovan kada podnese uredan otpust iz sadašnjeg podanstva. U skladu sa članom 1 Raspisa, o molbi se izjasnila i Efemija Petrović, koja se u svemu složila sa onim što je njen suprug izložio.³⁰ Mada molba nije govorila ništa o vrednoći molioca i godinama njegove supruge, Uprava nije upozorila Petrovića da dopuni podnesak.

U uverenju od 14. avgusta 1898. godine Sud opštine grada Beograda navodi kako je na osnovu prikupljenih dokaza ustanovio da je kelner Miša Petrović dobrog vladanja, stalno nastanjen u Srbiji od pre 22 godine i srednjeg imovnog stanja.³¹ Obim podataka potpuno je udovoljavao zahtevima Visočajne uredbe.

Veličina srpske prestonice je bila tolika da Upravi nije mogao biti poznat svaki njen stanovnik, pa se u cilju prikupljanja informacija koje bi joj bili od pomoći pri formiranju mišljenja o moliocu 2. septembra obratila Kvaru viračarskom, na čijoj teritoriji je Petrović živeo i radio. Kvar je preporučio Upravi da podnosioc molbe i njegova supruga budu naturalizovani, jer svojim vladanjem to zaslužuju. Polazeći od te preporuke Uprava je 22. septembra Ministarstvu unutrašnjih dela uputila Petrovićeve molbu, s mišljenjem da bi na nju trebalo pozitivno odgovoriti. Ni posle

³⁰ Arhiv Srbije, *MUD-PO VIII/6* (1899), *Molba Miše Petrovića za uverenje o budućem prirođenju od 2. septembra 1899.* Ovde ostavljamo po strani pitanje da li je član 1 Raspisa o izjašnjavanju supruge o prijemu u srpsko podanstvo bio u saglasnosti sa odredbom SGZ (čl. 48) da će strankinja udata za srpskog podanika bez procedure prijema postati srpska podanica ako njena država isto pravo daje srpskoj podanici udatoj za stranca. U prilog stavu o neusaglašenosti ta dva propisa govorilo bi i mišljenje Kasacionog suda od 23. marta 1883. da austrijske podanice prelaze u srpsko državljanstvo činom udaje za srpskog podanika, jer tako postupa i Austro-Ugarska sa srpskim državljanima. Vidi: Niketić, *nav. delo*, str. 33.

³¹ Arhiv Srbije, *MUD-PO VIII/6* (1899), *Uverenje Suda opštine beogradske br. 2312 od 14. avgusta 1898.*

slanja molbe u Ministarstvo nije rasvetljeno kakav je molilac ustalac. Ipak, ostali podaci o njemu su za ministra bili dovoljni da izda uverenje o budućoj naturalizaciji.³²

Da bi mogao da dobije otpust iz ugarskog državljanstva Petrović je u skladu sa članom 24 Zakonskog članka L u zemunskom gradskom poglavarstvu izvadio uverenja da je poslovno sposoban, ne duguje porez i ne stoji pod krivičnom istragom. Te potvrde i molbu za otpust iz podanstva predao je Poglavarstvu, koje je primljeni materijal poslalo Odeljenju za unutrašnje poslove hrvatske vlade. Hrvatska vlast otpustila je Mišu, Efemiju i Vasiliju Petrović iz podanstva 29. januara 1899. godine.³³

Kako je dobijanjem otpusta kelner „Grčke kraljice“ Miša Petrović ispunio sve uslove za redovnu naturalizaciju, po drugi put se uputio u Upravu grada Beograda i podneo joj molbu za prirođenje. Navodi kako mu je uverenjem ministra unutrašnjih dela od 24. septembra prošle godine garantovano da će biti naturalizovan kada bude podneo uredan otpust iz dosadašnjeg državljanstva. Oslanjajući se na tu garanciju, on je tražio i dobio otpust, koga sada prilaže zajedno sa tri svedočanstva Gradskog poglavarstva u Zemunu. Osim tih dokumenata, podnosi na uvid i uverenje ministra unutrašnjih dela o budućem prirođenju i poresku knjižicu. Moli Upravu da utiče na nadležni organ da ga primi u srpsko podanstvo zajedno sa ženom Femom i maloletnom ćerkom Vasilijom. Petrovićeva supruga i ovog puta se saglasila sa molbom.³⁴

Uprava grada Beograda je 16. februara poslala molbu Kvartu varoškom i zamolila ga za mišljenje o Petroviću. S obzirom na to da je ustaljena praksa u postupcima naturalizacije bila da se Načelstvo o ličnosti molioaca obavesti jedanput, i to već prilikom podnošenja molbe za uverenje o budućem prirođenju (baš kao što je i Uprava učinila u Petrovićevom slučaju, primedba U. S), ovakav postupak Uprave je suvišan. Bilo kako bilo, Kvart je sutradan odgovorio da mu je podnosilac molbe poznat kao kelner boljih lokala sa njegove teritorije i stoga stoji na stanovištu da zaslужuje prirođenje. Pošto joj je Kvart vratio spise predmeta, Uprava ih je

³² Arhiv Srbije, MUD-PO VIII/6 (1899), *Dopis Uprave grada Beograda Kvartu vračarskom No 20720 od 2. septembra 1898; Dopis Kvarta vračarskog Upravi grada Beograda No 9887 od 4. septembra 1898; Dopis Uprave grada Beograda ministru unutrašnjih dela No 22528 od 22. septembra 1899; Rešenje ministra unutrašnjih dela No 20535 od 24. septembra 1899.*

³³ Arhiv Srbije, MUD-PO VIII/6 (1899), *Svjedočbe Gradskog poglavarstva u Zemunu broj 14200 od 6. decembra 1898; Svjedočba Gradskog poglavarstva u Zemunu broj 15209 od 20. decembra 1898; Otpust Mihaila Petrovića iz ugarskog državljanstva br. 6583 od 29. siečnja 1899.*

³⁴ Arhiv Srbije, MUD-PO VIII/6 (1899), *Molba Miše Petrovića za prirođenje od 16. februara 1899.*

prosledila Ministarstvu unutrašnjih dela uz sugestiju da Petrović bude primljen u podanstvo.³⁵

Molba Mihaila Petrovića bila je predmet odlučivanja ministra unutrašnjih dela Jevrema Andonovića 21. marta 1899. godine. Oba uslova za prirođenje iz SGZ bila su ispunjena, pa se rešenje o prirođenju molioca nametalo samo po sebi. Zakletvu na podanstvo Petrović je položio 29. marta 1899. godine pred jednim od članova Uprave grada Beograda i beogradskim protom Novicom Lazarevićem. Poput situacije videne prilikom zaklinjanja Terezije Miler, ni Petrović se nije zakleo na poslušnost zemaljskim vlastima. Posle okončanja ceremonije Uprava je izvršila obavezu izveštavanja ministra o polaganju zakletve. Revers kojim priznaje da je primio uverenje o državljanstvu Miša Petrović je potpisao 5. aprila.³⁶

*
* *
*

Mirko Stajić, svršeni bogoslov, je svoju molbu za prijem u podanstvo u suprotnosti sa članom 3 Visočajne uredbe uputio direktno ministru unutrašnjih dela. Molilac kaže kako ministar iz priloženog uverenja može da vidi kako on u Srbiji boravi 18 godina i da je za sve to vreme bio dobrog vladanja. Rođen je u Sremu, u Austro-Ugarskoj, a želi da stupi u srpsko podanstvo jer nema nameru da se vraća u državu rođenja. Ministra moli da ga kao dosadašnjeg srpskog štićenika, u skladu sa članom 7 *Uredbe o zaštiti begunaca* (1860), „izuzetno od § 44 Srpskog građanskog zakonika primi u srpsko podanstvo“³⁷, kako bi mogao da se javi ministru vojnom radi odsluženja vojne obaveze u stalnom kadru. Pravda se da ne može da dobije otpust iz sadašnjeg državljanstva zato što je u otadžbini zbog neodazivanja na poziv austrougarske Regrutne komisije oglašen za vojnog begunca. Ove, 1899. godine, tražio je od VI pukovske komande da ga regrutuje za stalni kadar, ali mu je ona skrenula pažnju da najpre

³⁵ Arhiv Srbije, MUD-PO VIII/6 (1899), *Dopis Uprave grada Beograda Kvartu varoškom No 3906 od 16. februara 1899; Dopis Kvarta varoškop Upravi grada Beograda br. 1676 od 17. februara 1899; Dopis Uprave grada Beograda ministru unutrašnjih dela No 6655 od 17. marta 1899.*

³⁶ Arhiv Srbije, MUD-PO VIII/6 (1899), *Rešenje ministra unutrašnjih dela No 6475 od 21. septembra 1899; Zakletva Miše Petrovića na srpsko podanstvo od 29. marta 1899; Dopis Uprave grada Beograda br. 7520 od 1. aprila 1899; Revers o prijemu srpskog podanstva od 5. aprila 1899.*

³⁷ Ta uredba, svojesvrstan propis o azilu, dopuštala je strancu koji iz svoje zemlje prebegne na teritoriju Srbije da posle 7 godina boravka na njoj položi zakletvu na srpsko podanstvo bez podnošenja urednog otpusta iz dotadašnjeg državljanstva (podvukao U. S).

zamoli ministra unutrašnjih dela za prirođenje. Sada je punoletan i ima pravo samoopredeljenja. Moli da mu se odgovor na molbu saopšti preko Načelstva Podrinskog okruga. Učtivo poziva ministra da ga naturalizuje, jer mu je „nemoguće u Austro-Ugarsku vraćati se“.³⁸

Uverenje koje molilac u pismu spominje izdao je 14. aprila 1899. godine Sud opštine šabačke. Sud je, razmotrivši prikupljene dokaze, utvrdio da svršeni bogoslov Mirko Stajić od pre 18 godina živi u Srbiji, da je u Šapcu završio osnovnu školu i gimnaziju, a u Beogradu bogosloviju, dobrog je vladanja i primerno se ponaša³⁹. O Stajićevom imovnom stanju se, međutim, ne izjašnjava.

Premda Stajićeva molba nije sadržala gotovo nijedan od elemenata propisanih Raspisom, ministar nije ocenio celishodnim da je vrati Načelstvu Podrinskog okruga radi saslušanja molioca o preostalim neophodnim podacima, nego je odmah prešao na donošenje odluke o njoj. Želja Mirka Stajića da stupi u srpsko državljanstvo nije se ostvarila. U dopisu Ministarstva unutrašnjih dela Načelstvu Podrinskog okruga od 17. aprila 1899. navedeno je da molilac prema rešenju ministra unutrašnjih dela broj 20651 izdatom 25. septembra 1898. ne može da bude prirođen bez podnošenja urednog otpusta. Podnosiocевой tvrdnji da je u Srbiji dugo nastanjen ne može se pridati značaj zato što je „podržavao vezu podanstva sa Austro-Ugarskom“, što dokazuje uverenje konzularne agencije u Šapcu broj 1141 od 17. avgusta 1898. da je on austrougarski vojni begunac.⁴⁰ Član 7 Uredbe o zaštiti begunaca, koji je predviđao da zaštićenik može biti prirođen i bez podnošenja otpusta, i nesporna činjenica da to što je neko u sopstvenoj zemlji oglašen dezertrom pre govori o neodržavanju nego o održavanju državljanske veze mogu da nas dovedu u dilemu da li je odluka doneta u ovom postupku prirođenja zakonita. Ali ako se ponovo osvrnemo na uverenje šabačkog suda videćemo da se Stajić školovao u Srbiji, što bi značilo da je u nju prešao još kao dete a ne posle oglašavanja za vojnog begunca, pa o primeni normi o povlašćenom sticanju podanstva nema ni govora. Tako dolazimo do zaključka da je rešenje ipak bilo zakonski utemeljeno. Ali njegova saglasnost sa zakonskim propisima ne može da nas odvraća od utiska da ministar u ovom primeru nije pokazao zavidno poznavanje propisa o prijemu u državljanstvo, jer se obrazloženje odbijanja molbe protivi i pravu i logici.

³⁸ Arhiv Srbije, MUD-PO IX/84 (1899), *Molba svršenog bogoslova Mirka Stajića za prirođenje od 15. aprila 1899.*

³⁹ Arhiv Srbije, MUD-PO IX/84 (1899), *Uvera Suda opštine šabačke No 5306 od 14. aprila 1899.*

⁴⁰ Arhiv Srbije, MUD-PO IX/84 (1899), *Dopis ministarstva unutrašnjih dela Načelstvu Podrinskog okruga No 9073 od 17. aprila 1899.*

Načelstvo je sadržinu rešenja prosledilo Sudu opštinske šabačke. Tu je Stajiću saopšten negativan odgovor na molbu.⁴¹

*
* *
*

Mitrovčanin Kosta Dimitrijević, zaposlen kao činovnik u Železničkoj direkciji, zamolio je upravu grada Beograda 6. septembra 1899. godine da „izradi“ da mu se izda uverenje o budućem prirođenju kada podnese otpust iz austrougarskog podanstva (moliočeva greška, pošto su u skladu sa prirodom zajednice između Austrije i Ugarske postojali austrijsko i ugarsko podanstvo, kao što smo mogli da vidimo u postupku prirođenja Terezije Miler, primedba U. S). U nastavku podneska saznajemo nešto više o moliocu. Rođen je 20. novembra 1834. godine u Sremskoj Mitrovici, u Beograd je prešao 23. avgusta 1889. godine sa suprugom i dvoje dece, srednjeg je imovnog stanja, već 10 godina radi u državnoj službi i stanuje u Dušanovoj ulici broj 4. Istinitost ovih navoda potkrepljuje priloženim uverenjem Suda opštine grada Beograda br. 2347 od 31. avgusta 1899. godine i poreskom knjižicom broj 019249, za koju moli da mu se nakon uviđaja vrati radi dalje upotrebe. Dimitrijevićevo molbu usvojila je njegova žena Julka.⁴² Podnesak je bez sumnje bio nepotpun – molilac nije napisao na koji način je došao u Srbiju, da li je eventualno u međuvremenu odlazio iz nje i gde, a nema ni izjašnjavanja dvoje punoletnih članova porodice o prirođenju.

Beogradski opštinski sud je uverenjem od 31. avgusta potvrdio da je Kosta Dimitrijević činovnik Železničke direkcije, dobrog vladanja i ponašanja, s boravištem u Beogradu od pre 11 godina i srednje imućan⁴³, tako da se možemo uveriti o svim svojstvima molioca navedenim u Visočajnoj uredbi.

Uprava je molbu 7. septembra uputila na mišljenje Kvartu dorćolskom. Pošto ni Kvart nije raspolagao nikakvim informacijama o moliocu, 11. septembra ga je doveo na saslušanje. Dimitrijević je istakao kako želi da bude naturalizovan zajedno sa suprugom Julkom i ćerkom Olgom, koja ima 22 godine. Ima još jedno dete, punoletnog sina Vladana, ali će on

⁴¹ Arhiv Srbije, MUD-PO IX/84 (1899), *Dopis Načelstva Podrinskog okruga Sudu opštine šabačke No 6389 od 21. aprila 1899; Beleška Suda opštine šabačke o saopštenju rešenja ministra unutrašnjih dela Mirku Stajiću No 5463 od 21. aprila 1899.*

⁴² Arhiv Srbije, MUD-PO IX/84 (1899), *Molba Koste Dimitrijevića za uverenje o budućem prirođenju od 6. septembra 1899.*

⁴³ Arhiv Srbije, MUD-PO IX/84 (1899), *Uverenje Suda opštine varoši Beograda br. 2347 od 31. avgusta 1899.*

sam zatražiti prijem u podanstvo.⁴⁴ Zaposlen je u Železničkoj direkciji već 10 godina i ima mesečnu platu od 200 dinara. Saslušani su i Dimitrijevići supruga i ćerka i obe su po pitanju prirođenja zauzele isti stav kao suprug, odnosno otac. Način na koji je molilac s porodicom prešao granicu i trajnost njegovog boravka u Srbiji ostali su nerazsvetljeni i posle saslušanja. To ipak nije omelo Kvart da stane na stanovište da Dimitrijević treba da bude primljen u srpsko podanstvo jer je poreska knjižica svedok da je redovno izmirivao poreske obaveze, a uverenje beogradskog opštinskog suda potvrđuje da je dobrog vladanja i ponašanja i srednjeg imovnog stanja. Četrnaestog septembra Uprava je molbu poslala ministru unutrašnjih dela, sa pozitivnom preporukom. Odsustvo nekih podataka o moliocu nije zasmatalo ni ministru Genčiću, pa je 17. septembra izdao traženo uverenje.⁴⁵

Ne želeći da zbog proteka roka validnosti uverenja oduži prirođenje, Kosta Dimitrijević trudio se da na vreme dobije otpust. Njegov trud bio je krunisan uspehom – rešenjem Kraljevsko-ugarskog Ministarstva unutrašnjih dela 30. decembra je otpušten iz podanstva zajedno sa suprgom Julkom, rođenom Marinović, i maloletnom ćerkom Olgom.⁴⁶ Nakon toga naturalizacija je mogla da se nastavi. Na osnovu dobijenog otpusta Kosta Dimitrijević zamolio je 5. februara 1900. ministra unutrašnjih dela da ga primi u srpsko podanstvo. Već sledećeg dana zastupnik ministra unutrašnjih dela Andra Đorđević je pozitivno odgovorio na molbu, tako da je činovnik Železničke direkcije postao još jedan u nizu prirođenih Srba. Za razliku od prijema u podanstvo, koji se odlikovao velikom ekspeditivnošću, procedura koja se nadovezuje na naturalizaciju tekla je znatno sporije. Naime, zakletvu čija se sadržina podudarala sa onom iz člana 5 Visočajne uredbe, Kosta Dimitrijević je položio tek 27. februara, uz prisustvo Raspisom određenih službenih lica. Izveštaj o tome Uprava je poslala mi-

⁴⁴ U arhivskom fondu Ministarstva unutrašnjih dela za 1899. godinu čuva se i postupak prirođenja izvesnog Vladana Dimitrijevića, takođe činovnika Železničke direkcije, rodom iz Pančeva. Arhiv Srbije, *Registar MUD-PO II/1899*, del. br. 21537; *MUD-PO XX/178* (1900). Iz uverenja ugarskog ministarstva unutrašnjih dela o otpustu Koste Dimitrijevića vidi se da je Pančevo bilo njegovo poslednje prebivalište u Ugarskoj. Poklapanje mesta prebivališta starijeg Dimitrijevića sa mestom rođenja mlađeg i činjenica da su obavljali isti posao prilično su uverljivi argumenti da se radi o ocu i sinu.

⁴⁵ Arhiv Srbije, *MUD-PO IX/84* (1899), *Dopis Uprave grada Beograda Kvartu dorčolskom No 21943 od 7. septembra 1899; Saslušanje Koste, Julke i Olge Dimitrijević u Kvartu dorčolskom No 5582 od 11. septembra 1899; Dopis Uprave grada Beograda ministru unutrašnjih dela No 22524 od 14. septembra 1899; Uverenje ministra unutrašnjih dela No 20853 od 17. septembra 1899.*

⁴⁶ Arhiv Srbije, *MUD-PO IX/84* (1899), *Otpust Konstantina, Julke i Olge Dimitrijević iz ugarskog državljanstva broj 126619 od 30. decembra 1899* (overeni prevod).

nistru 28. februara, dok je uverenje o podanstvu predato novom podaniku 9. aprila.⁴⁷

III

Prirođenja Vojina Nenadovića i Dušana Petrovića nisu se razlikovala od prethodnih pet samo po tome što nisu sačuvana, već i po toku naturalizacije. To su ujedno i jedine dve dodirne tačke između dva postupka, jer su i između njih postojale razlike u proceduri prijema u podanstvo i, naročito, ishoda.

Sudeći prema trećoj knjizi protokola, Vojin Nenadović iz Šida je „ponovo“ zamolio da bude primljen u srpsko podanstvo. Sa prethodnom molbom (ili molbama) se u izvorima ne srećemo, ali osnovne karakteristike najnovijeg podneska i njegova sudbina su poznati. Molba je u Ministarstvo stigla 11. maja 1899. godine, bila je nepotpuna i zbog toga stavljena ad acta.⁴⁸

Kako je Dušan Petrović na tlu Srbije živeo manje od 7 godina, njegov put do naturalizacije je prema članu 44 SGZ vodio preko odobrenja Državnog saveta i kralja. Njihova odobrenja su u većini vanrednih prirođenja predstavljala samo formalnost, pa ni u Petrovićevom slučaju nije bilo drugačije. Rešenjem Državnog saveta od 28. septembra 1899. godine, s kojim se saglasio i kralj Aleksandar Obrenović, molilac je prirođen, pošto je podneo uredan otpust iz dosadašnjeg državljanstva.⁴⁹

IV

Iz sedam prikazanih postupaka prirođenja Sremaca zabeleženih u registrima Ministarstva unutrašnjih dela za 1899. godinu možemo izvući nekoliko zaključaka. Podnosioci sedam molbi za prirođenje najčešće su živeli u Beogradu i, sudeći prema profesijama koje su obavljali, podjednako pripadali nižim i srednjim slojevima stanovništva. Nekadašnji žitelji

⁴⁷ Arhiv Srbije, *MUD-PO IX/84* (1899), *Molba Koste Dimitrijevića za prirođenje od 4. februara 1899; Rešenje ministra unutrašnjih dela No 2357 od 6. februara 1900; Zakletva Koste Dimitrijevića na srpsko podanstvo od 27. februara 1900; Izveštaj Uprave grada Beograda ministru unutrašnjih dela br. 3744 od 28. februara 1900; Revers o prijemu uverenja o državljanstvu od 9. aprila 1900.*

⁴⁸ Arhiv Srbije, *Protokol MUD-PO III/1899*, del. br. 10563, *Molba Vojina Nenadovića za prirođenje.*

⁴⁹ *Srpske novine*, br. 292 od 29. decembra 1899.

Sremske županije tražili su prirođenje najčešće zbog toga što su u Srbiji pronašli stalno zaposlenje. Od poznatih molilaca najviše dolazi iz Zemuna, sremskog grada najbližeg Srbiji, što je i razumljivo, jer su Zemunci zbog prostorne blizine Beograda mogli najlakše da pređu granicu. Sremci su u srpsko podanstvo gotovo isključivo primani redovnim putem – posle ispunjenja uslova iz SGZ i Visočajne uredbe, dok vanredni prijem, koji je podrazumevao odobrenje Saveta i kralja, predstavlja izuzetak. I uskraćivanje naturalizacije je retkost, a kada ga je bilo, opravdanje za takav postupak ministra dali su zakonski propisi. U samim postupcima prirođenja primetne su brojne nepravilnosti, kako u sferi materije državljanstva u užem smislu tako i onoj koja se tiče primene drugih pravnih pravila usko povezanih s njom. Blaga odudaranja od zakonskih normi srećemo i po okončanju prijema u podanstvo, u vidu nepotpunih tekstova položenih zakletvi.

Naravno, izloženi uzorak je isuviše mali da bi mogao da posluži za postavljanje opštih teza o socijalnoj strukturi molilaca i načinu na koji su Sremci primani u srpsko podanstvo; iznošenje takvih zaključaka podrazumevalo bi studiozno proučavanje svakog konkretnog postupka prirođenja Sremaca koji su se naselili u Srbiju između 1890. i 1900. godine, što prevazilazi mogućnosti istoričara pojedinca. Međutim, osvrt na naturalizacije zabeležene u registrima Ministarstva unutrašnjih dela za jednu godinu, može, premda u krajnje ograničenoj meri, da osvetli socijalnu strukturu podnosilaca molbi, uzročno-posledičnu vezu između nepovoljnih ekonomskih kretanja u Sremu i odluka pojedinih Sremaca da promene podanstvo (naročito ako se uzmu u obzir razlozi za ovakve odluke navedeni u samim molbama), odnosu Kraljevine Srbije prema moliocima i karakteru postupka prirođenja. Stoga ga treba posmatrati kao podstrek za buduća istraživanja u ovoj do sada potpuno neistraženoj oblasti, sponi između demografije i pravne istorije.

*Uroš Stanković, Assistant
Faculty of Law Novi Sad*

Citizens of Srem's Naturalizations in Serbian Home Department's Rolls for the Year 1899.

Abstract

In the last decade of the nineteenth century many citizens of Srem tried to cope with economic disaster by emigrating from Austro-Hungary. The emigration was mainly directed towards the closest neighboring country, the Kingdom of Serbia. The immigrants who tied to new homeland permanently wished to get legal confirmation of that bond through the procedure of naturalization. As this procedure almost exclusively fell within the jurisdiction of Serbian Home Department, the Department's rolls contain every application form in any way connected to naturalization. The author aims to show the citizens of Srem's naturalization procedures recorded in the Home Department's rolls for the year 1899. and analyze their accordance with the nineteenth century Serbian law.

Key words: Srem, citizens of Srem, naturalization, admittance to citizenship, citizenship, rolls, Ministry of Internal Affairs of Serbia, the year 1899.